

KONSİNYE İŞÇİ

1. I. GİRİŞ

Ticari hayatın çeşitliliği, tüketici sayısının artışı ve tüketici hakları, alışverişin kolaylaşım çeşitlenmesi, mağazacılık faaliyetlerinde yeni arayışların çoğalması çalışma hayatını da etkilemekte, işyeri, işveren, işçi ... gibi kavramların içeriği de değişmektedir. Bu kapsamda, çalışma hayatımıza "konsinye işçi" kavramı da eklenmiş bulunmaktadır.

Konsinye kavramı, bir malın mülkiyet devri yapılmaksızın başka bir kişiye satılması amacıyla gönderilmesi olarak tanımlanabilir. Konsinye ticarete, malın mülkiyeti devredilmemekte, malların satış sorumluluğunu üstlenen kişiye zilyetlik devredilmektedir. Emanet suretiyle yapılan bu şekildeki satışlara, konsinyasyon suretiyle satış denir. Malı gönderen tüccar veya işletmeye "konsinyatör" (consignor) ve malı satmak koşuluyla teslim alan tüccar veya işletmeye de "konsinyi" (consignee) denilmektedir. Konsinye işleminde malın konsinyeye gönderilmesi satış sözleşmesine dayanmadığından mala ilişkin mülkiyet devredilmemektedir. Bu bakımdan konsinye maldan satılmayan konsinyatörün stoklarında görünür.

Konsinye ticaret, büyük mağazanın da tedarikçi firmanın da tercih edebildiği bir yöntemdir. Malın sahibi bedava bir şekilde çeşitli mağazalara mallarını yerleştirmekte, mallarını bu mağazalara bırakırken henüz mal satılmadığı için fatura kesmemekte, vergisini ödememekte, mal satıldığında mağaza malın sahibine satış bedelini öderken kendi komisyonunu da almakta, satış malın asıl sahibi adına olmaktadır. Büyük mağaza para ile stoğuna almayı düşünmediği bir malı satarak para kazanmaktadır.

Konsinye satılan malların fiyatları tedarikçi firma tarafından belirlenmekte, satılmayan mallar tedarikçi firmaya iade edilmektedir.

Asıl işveren-alt işveren ilişkisini bazı işverenler, sendikal faaliyetlerin engellenmesi, düşük ücret verilmesi, işçi istihdam etmenin diğer yükümlülüklerinin üstlenilmemesi için kötüye de kullanmışlardır. 4857 sayılı İş Kanununda bu tarz kötüye kullanımların engellenmesi için ayrıntılı ve katı kurallara yer verilmiştir. Konsinye işçiliğe bu açıdan da bakmak önem taşımaktadır.

1. II. KONSİNYE SATIŞLARIN DOĞURDUĞU İSTİHDAM BİÇİMİ

Ticari hayatın dinamikleri karşısında pazarlama tekniklerinin gelişimi, tüketimin artması, ürün çeşitliliğinin çoğalması büyük mağazacılık alanında dönüşümlere neden olmuştur.

Büyük mağaza ile mal tedarik eden firma arasında konsinye satış sözleşmesi imzalanmaktadır. Bu anlaşma bazen stand kiralama, köşe mağazacılık şeklinde olmakta ve bu bölümde tedarikçi firmanın elemanı çalışmakta, bazen de doğrudan malın satımı yapılmakta malın satımı için tedarikçi firmanın eleman istihdam etmesine gerek kalmamaktadır. Sonuçta büyük mağaza o mal ya da markaya tüketiciye ulaşma imkanı tanımakta, kendisi de müşterilerine geniş bir ürün yelpazesi sunmaktadır.

Büyük mağazalarda bazen tümüyle bir katı, bazen bir bölümü bazen de küçük bir standı tedarikçi firmaya ürünlerinin tanıtımını, satışını yapması için kiraya verilmekte öte taraftan büyük mağaza kendi işçileri vasıtasıyla perakende satışlarını yapmaya da devam etmektedir. Örneğin, işyerinde asıl iş olarak yürütülen perakende satış işi büyük mağazanın kayıtlarında yer alan 113 kişi haricinde, konsinye mal tedariki yapılan gerçek ya da tüzel kişilerin kayıtlarında yer alan 114 işçi olmak üzere 227 işçi, çalışmaktadır. Yine büyük mağazanın malı tedarik biçimi, kesin alım ve konsinye alım şeklinde olmakta, böylece doğrudan ve dolaylı alımla daha fazla kazanç elde etmektedir. Büyük mağazada tek bir kasa olmakta, tedarikçi firmaya tahsis edilen yer ve ürünlerin bu yerlerde satılmasına izin verilmesi karşılığında, konsinye satış usulü ile çalışan firmalardan bir komisyon alınmakta, satılan ürünün büyük mağazanın kasasından geçtiği, komisyonun alınıp kalan kısmının firmaya ödendiği, konsinye mal tedarik eden firmanın kira ve reklam giderinden ve genel giderlerden tasarruf ettiği, büyük mağazanın kurumsal kimliği, bilinirliği, marka değeri ve müşteri çevresinden yararlandığı, anlaşılmaktadır.

Promotör olarak da bilinen konsinye işçiler tedarikçi firmaların ya da marka sahibi firmanın çalışanı olan bu kişiler ürünler konusunda uzmanlaşmış olduklarından, tüketiciye ürünlerin doğru şekilde tanıtılmasını, bilgi verilmesini ayrıca satışını sağlamaktadır.

Konsinye işçiler ile tedarikçi firmalar iş sözleşmesi yapmakta, ücret, sosyal hak ve mali haklar bu firmalarca ödenmektedir. Ancak, çalışma saatleri ve izinleri büyük mağaza yetkililerince düzenlenmekte, tedarikçi firmaların kayıtlarında yer alan işçilerin, aynı görevleri büyük mağaza kayıtlarında yer alan çalışanlarla birlikte yürüttüklerinde, satış primi ve reyon hedefleri tüm çalışanlar için tespit edilebilmektedir.

Konsinye işçiler büyük mağazalarda çalışmakta diğer bir ifade ile tedarikçi firmalara ait işyerinde çalışmamaktadırlar. Büyük mağazalarda çalışmaya başlayan işçiler imzaladıkları belgede, satış reyonunda yer alan firmaların ürünlerini firma adına satışını gerçekleştirmeyi, büyük mağazanın işyeri kurallarına uyulacağına kabul ettiklerini belirtmekte, böylece büyük mağaza ile arasında işçi-işveren ilişkisinin kurulmadığını daha başlangıçta bilmektedirler. Büyük mağazalar tedarikçi firmalarla imzaladıkları sözleşmelerde çalıştırılacak konsinye işçilerin işe alımlarında, işten çıkarılmalarında, bu işçilere disiplin hükümlerinin uygulanmasında, çalışma şartları, saatleri vs. konusunda yetkili olduklarını belirtmekte, böylece tedarikçi firmaların bu konularda etkisinin bulunmaması sağlanmaktadır.

Büyük mağaza ile tedarikçi firma arasında alt işverenlik ilişkisi var mıdır? Yargıtay, 2012 Yılında verdiği bir kararında bu ilişkiye alt işverenlik olarak bakmaktaydı: Mağazacılık alanında faaliyet gösteren bir firmanın mağaza içindeki bir bölümde unlu mamuller işini bir başka işverene vermesi ve faaliyetin mağaza içinde ve şirketin belirlediği esaslar dahilinde yürütülmesi, asıl işveren alt işveren ilişkisinin varlığını gösterir. Bu durumda işçilik alacakları açısından asıl işverenin alt işverenlerle birlikte müştereken ve müteselsilen sorumlu tutulması gerekir[1].

Ancak, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 2 nci maddesine göre, asıl işveren alt işveren ilişkisinin kurulabilmesinin için temel iki şart vardır: Bunlardan birincisi, bir işverenden, işyerinde yürüttüğü mal veya hizmet üretimine ilişkin yardımcı işlerinde veya asıl işin bir bölümünde işletmenin ve işin gereği ile teknolojik nedenlerle uzmanlık gerektiren işlerde iş alınması, ikincisi ise bu iş için görevlendirdiği işçilerini sadece bu işyerinde aldığı işte çalıştırmasıdır.

Büyük mağazaların kuruluş ana sözleşmelerinde şirketin amaç ve konusunun, perakende ve toptan alım, satım, ticaretini...yapmak olduğu açık bir şekilde belirtilmektedir. Satışı yapan işçi, kendi ürünlerinin satışı ve tanıtımı için büyük mağazanın içinde, kendine ayrılan stantta iş görmektedir. Konsinyatör olan tüccar ya da firma, büyük mağazanın yardımcı bir işini ya da asıl işin bir bölümünü üstlenmediği için promotörleri (konsinye işçileri) ile kendi ürünlerini büyük mağazaya komisyon ödeyerek satış işini yaptıkları için, alt işveren olarak nitelendirilemeyeceği görüşü ağırlık kazanmakta, Yargı da bu yönde kararlar vermeye başlamaktadır[2]. Diğer bir ifadeyle, büyük mağaza ile diğer şirket arasında imzalanan konsinye satış sözleşmesi ile şirketin büyük mağazada kendi her türlü ürününün satışında görevlendirilmek üzere kendi personelinin istihdamının kararlaştırıldığı, bu ilişkinin muvazaalı olmayıp, iki şirket arasındaki ilişkinin konsinye mal tedarik ve konsinye satış üzerinden gerçekleşen yalnızca ticari bir ilişki olduğu, asıl işveren alt işveren ilişkisinin mevcut olmadığı, görüşü ağırlık kazanmıştır.

III- SONUÇ

Bazı büyük mağazaları, sadece perakende satış amacı ile faaliyet göstermemekte, işyeri içindeki bazı katları ya da bölümleri belli şartlar altında komisyon karşılığı kiralamak suretiyle de stoklarında bulunmadığı malı, konsinye şekilde satmakta, konsinye işçi çalıştırarak işçilik maliyetlerinden kurtulmaktadırlar.

Büyük mağazalarla, ürünlerini pazarlamak/satmak için bu mağazada belli bir bölümü kiralaan konsinye mal tedarik eden firmalar arasında asıl işveren-alt işverenlik ilişkisi olup olmadığı konusunda tereddütler yaşanmaktadır.

Yargı'nın da son dönemde kabul ettiği, tedarikçi firmaların, büyük mağazanın yardımcı bir işini veya asıl işin bir bölümünü üstlenmedikleri ve promotörleri (konsinye işçileri) vasıtasıyla kendi ürünlerini büyük mağazaya komisyon ödeyerek satış işini yaptıkları için alt işveren olmadıkları konusunda görüş ağırlık kazanmıştır.

[1] Yrg. 9. HD'nin 27.03.2012 tarihli ve E.2011/26973, K.2012/10277 sayılı kararı.

[2] İstanbul 3. İş Mahkemesi'nin 30.11.2012 tarih ve E.2011/923, K.2012/664 sayılı kararı, İstanbul 12. İş Mahkemesi'nin 21.12.2012 tarihli ve E. 2011/494, K. 2012/650 sayılı kararı.